

МІСЦЕ І РОЛЬ ВОЄННОЇ СКЛАДОВОЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВ

Мокляк С.П.

доцент кафедри Воєнно-дипломатичної академії

кандидат технічних наук, доцент

Определено место и роль военной составляющей в реализации национальных интересов государств. Проанализированы взгляды ведущих государств на роль силового компонента в сфере оборонной политики и политики безопасности.

There has been determined the place of the military element in the national interests' implementation. There has been analyzed the views of leading countries on the role of force component in the field of defense and security policy.

Визначено місце і роль воєнної складової в реалізації національних інтересів держав. Проаналізовано погляди провідних держав на роль силового компонента в сфері оборонної політики та політики безпеки.

Ключові слова: національний інтерес, національно-державний інтерес, воєнна безпека, загрози національній і міжнародній безпеці, сучасна оборонна стратегія і політика.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На початку XXI століття вирішальну роль у розвитку міждержавних відносин стали відігравати економічні фактори, що є базою формування національних інтересів країн, для реалізації яких часто застосовується воєнна сила.

Національні інтереси провідних центрів сили мають неабияке значення для решти країн світу, оскільки торкаються життєво важливих питань, таких, як суверенітет і територіальна цілісність, енергетична та інформаційна безпека, суверенна зовнішня політика тощо.

Таким чином, національний інтерес – одна з найважливіших категорій у теорії і практиці міжнародних відносин. Це не тільки усвідомлена потреба нації в самозбереженні, розвитку і забезпеченні власної безпеки, а й відображення в діяльності її лідерів потреб держави. Нині під поняттям національний інтерес фактично розуміють національно-державний інтерес, який складається з таких основних компонентів [1]:

- воєнна безпека;
- економічне процвітання і розвиток;
- державний суверенітет як основа контролю над визначеною територією та населенням.

Крім того, з цією категорією також часто пов'язують такі елементи, як зростання національного добробуту; захист економічних і політичних позицій держави на міжнародній арені; розширення її впливу у світовій політиці [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання місця і ролі воєнної складової в реалізації національних інтересів держав досліджували вітчизняні та іноземні фахівці: Р.Арсланов, В.Бегма, В.Богданович, О.Власюк, В.Горбулін, В.Зубарев, Г.Костенко, А.Лобанов, А.Рукшин, О.Свергунов, А.Семенченко, С.Хімченко та інші. Однак таке важливе питання, як визначення місця і ролі воєнної організації держави в реалізації її національних інтересів в умовах світової фінансово-економічної кризи до цього часу розглянуто недостатньо.

Тому **мета статті** – показати місце і роль воєнної організації держави в реалізації національних інтересів в умовах світової фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах комплексну реалізацію тією чи іншою державою своїх національних інтересів важко уявити без наявності в її розпорядженні досить сильної воєнної складової. Проте це не означає, що військовий компонент системи національної безпеки держави гарантує їй воєнну безпеку. Більше того, нарощування воєнної могутності може не тільки порушити баланс сил між державами, а й серйозно підірвати економіку країни та деформувати соціально-політичну обстановку в ній.

Так, централізовано-планова економіка СРСР у період холодної війни була орієнтована переважно на виконання оборонних замовлень. Планування економіки було акцентовано на прискорений розвиток у стислі строки важкої та високотехнологічної оборонної індустрії, що вкрай негативно позначилось на інших галузях господарської діяльності та соціально-економічній обстановці всередині країни.

У свою чергу, недооцінювання військового будівництва як підсистеми сектора безпеки країни може стимулювати інші держави до проведення політики з позиції сили. Мирні засоби ефективні лише тоді, коли вони спираються на достатню воєнну силу, яка б забезпечувала захист держави та її життєво важливих інтересів.

Світовий досвід показує, що держави застосовують воєнну силу тоді, коли немає можливостей вирішувати проблеми іншими засобами або коли роль воєнної сили абсолютизується.

Наприклад, є держави, які для досягнення власних національних інтересів можуть використовувати невоєнні засоби. Для демонстрації сили перед іншими державами, а також для

практичного випробування своїх військових структур вони свідомо розв'язують воєнний конфлікт. Так, військові аналітики вважають, що необхідності збройного вторгнення до Панами, Гренади та Гаїті у США не було. Проте Вашингтон застосував воєнну силу. Те саме можна сказати про російсько-грузинський конфлікт у серпні 2008 року. Виходячи з цього, досить важливо брати до уваги не тільки наявність у тієї чи іншої держави інструменту для воєнно-силового вирішення проблеми, але і його місце в системі пріоритетів державної політики [3].

Характерною особливістю нової системи безпеки є можливість превентивного застосування сили за межами національної території з метою упередження та нейтралізації загроз міжнародній і національній безпеці багатьох держав. У зв'язку з цим привертає увагу виступ міністра закордонних справ Великої Британії П.Мелібенда з програмною промовою «Демократичний імператив» (2008 р.), в якій він відзначив: «Захід має як і раніше сприяти поширенню демократії в сучасному світі, зокрема і воєнним способом» [4].

Цей принцип став визначальним у сучасній оборонній стратегії та політиці США. Доктрину «превентивних ударів» у XXI ст. доповнює політика глобальної присутності, що передбачає наявність високомобільних військ і передових військових баз у безпосередній близькості до районів стратегічного інтересу Вашингтона, а також формування гнучких коаліцій для боротьби з конкретними загрозами. Водночас підтримка воєнних акцій США проти «небажаних» країн та участь у міжнародних антитерористичних заходах стали визначальними чинниками формування міжнародного рейтингу будь-якої держави, показником успішності двостороннього співробітництва зі Сполученими Штатами [5].

Зростає роль силового компонента і в сфері оборонної політики та політики безпеки Російської Федерації, яка фактично координує воєнно-політичну діяльність низки країн СНД (Білорусі, Вірменії, Казахстану, Киргизії, Таджикистану, Узбекистану) у рамках Організації Договору про колективну безпеку. Негативно оцінюючи тенденцію до нівелювання ролі Ради Безпеки ООН і перехід до застосування збройних сил на основі національних рішень, Росія також дотримується права превентивного застосування національних збройних сил. Такі положення викладено в новій редакції «Воєнної доктрини Російської Федерації» 2007 року [6].

Оборонна політика НАТО спрямована на розробку програми заходів, які мають забезпечити виконання всього спектра сучасних завдань у сфері безпеки. Зокрема, передбачається зміцнення союзницьких відносин, розширення безпекового простору НАТО через прийняття нових членів та розвиток партнерських стосунків з країнами Ради євроатлантичного партнерства. Разом з тим більшість країн НАТО продовжує формувати мобільні функціональні підрозділи, оснащені сучасним озброєнням і військовою технікою, які здатні передислокуватися на значну відстань у будь-який конфліктний регіон світу у визначені терміни. Серед пріоритетних розглядаються такі завдання: вдосконалення системи розвідки, військово-технічного потенціалу, створення ефективних засобів боротьби з розповсюдженням зброї масового ураження, а також підтримка цивільних структур у надзвичайних ситуаціях [7].

Незважаючи на те що офіційний Брюссель розглядає НАТО як основу євроатлантичної безпеки в перспективі, Євросоюз у рамках Спільної Європейської політики безпеки й оборони створює власну військову складову, яка має стати базою для проведення незалежної політики у воєнній сфері. Головним інструментом реалізації цього завдання мають стати європейські сили швидкого реагування, здатні проводити самостійні операції у визначених зонах відповідальності: можливі превентивні удари поза межами національних територій, операції примушення до миру та гуманітарні операції. Активно відбувається інституціалізація силових структур Євросоюзу, розширюється співробітництво в галузі озброєнь та оборонних можливостей у сфері врегулювання криз. Зокрема, велике значення надається ефективній миротворчій діяльності на Балканах, відповідальність за яку ЄС перебрав у НАТО.

Таким чином, зростання ролі воєнної сили в міжнародній політиці та розвиток консолідованої воєнно-політичної діяльності в боротьбі з нетрадиційними загрозами сприяють зміцненню наявних та запровадженню нових механізмів взаємодії як у двосторонніх, так і в багатосторонніх відносинах, а на національному рівні прискорюють процес об'єднання можливостей різних силових структур, оптимізують їх взаємодію в боротьбі з новими загрозами. Ефективна державна політика в цих напрямках головним чином впливає на те, яке місце займатиме країна в новому глобальному порядку.

Необхідно зазначити, що після останньої світової фінансово-економічної кризи істотно змінилися підходи до формування системи міжнародних відносин. Багатополарність та необхідність адаптації до нового безпекового середовища, актуальних викликів і загроз потребують не лише нового світового економічного порядку, а й нового формату міжнародного співробітництва, який наразі тільки створюється. Беручи активну участь у його створенні, Україна зможе скористатися шансом, який дає історія, для того, щоб нарешті зайняти гідне місце в світі.

Роль України у світовому просторі залежатиме великою мірою від можливості адаптації її воєнної організації до сучасних вимог євроатлантичної інтеграції в систему колективної безпеки. Зокрема, цьому сприятиме: активна участь у міжнародній миротворчій діяльності, в боротьбі з

міжнародним тероризмом; участь у міжнародних військових навчаннях; поглиблення військово-технічного співробітництва, активна позиція в обговоренні шляхів реформування глобальних інститутів безпеки – ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС.

Усвідомлюючи значення воєнної сили в реалізації національних інтересів та забезпеченні воєнної безпеки держави, Україна проводить воєнну політику, основна мета якої полягає в підтриманні сприятливих умов для розвитку свободи, незалежності та процвітання держави.

Як відомо, оборонна політика має два виміри: національний і міжнародний. У національному її мета – сприяння миру і стабільності через виважену державну політику в питаннях безпеки й оборони. Найбільш важливими завданнями в цій сфері є забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України. Безпека та економічне зростання України нерозривно пов'язані з європейськими та світовими подіями. Україна вважає, що воєнна небезпека та нестабільність у будь-якому регіоні планети негативно впливатимуть на її безпеку та економіку, тому вона зацікавлена в збереженні миру і стабільності в Європі й в усьому світі. Найкращий внесок у справу миру і стабільності – це зміцнення і поглиблення партнерства з відповідними міжнародними організаціями, інтеграція воєнно-політичної, економічної, військової діяльності в рамках європейської та міжнародної систем безпеки.

Україна поділяє зі своїми європейськими сусідами та іншими партнерами зобов'язання щодо внеску в справу підтримання міжнародної стабільності і миру. У межах міжнародного і національного права та своїх можливостей і ресурсів вона готова брати участь у відповідних багатонаціональних операціях. Свої національні інтереси в сфері безпеки й оборони Україна намагається відстоювати на основі загальносвітових принципів. Надаючи пріоритет розв'язанню конфліктів мирним шляхом, із застосуванням політичних кроків і відповідно до міжнародного права, Україна в разі потреби своєчасно вживатиме адекватні заходи для захисту від реальних і потенційних воєнних загроз. Україна не висуває територіальних претензій до інших держав, водночас не визнає жодних територіальних претензій до себе і завжди суворо відстоюватиме недоторканність своїх державних кордонів. Вона не допускає можливості застосування Збройних Сил для обмеження прав і свобод громадян або для повалення конституційного ладу, усунення органів державної влади чи перешкоджання їх діяльності. Для цього вживаються передбачені законами необхідні заходи, зокрема посилюється демократичний цивільний контроль над воєнною організацією держави.

Для забезпечення національної безпеки у воєнній сфері Україні потрібно мати відповідну обороноздатність, основу якої становитимуть Збройні Сили держави, побудовані за принципом оборонної достатності, що будуть утримуватися на найнижчому чисельному рівні в межах, що забезпечуватиме виконання завдань оборони держави та інших місій. Це буде реалізовано шляхом створення боєздатних, сучасних, мобільних, придатних до швидкого розгортання збройних сил, здатних виконувати широкий спектр завдань та врегульовувати кризові ситуації, діяти спільно із збройними силами інших держав.

У цих умовах суттєво зростає роль розвідувальних органів України.

Висновок. У сучасних умовах, коли вплив України в політиці стабільності і безпеки на європейському континенті більш ніж очевидний, наша держава змушена реагувати на воєнні загрози, зумовлені новою якістю воєнної сили, що в свою чергу висуває нові завдання для її Збройних Сил. Це потребує перегляду воєнної політики держави, реформування її воєнної організації та розвідувальних органів, досягнення якісно нових стандартів збройних сил. Вирішувати ці завдання доводиться в умовах, коли Україна може виділяти ресурсів, набагато менше, ніж у провідних країнах світу. Держава виходить з того, що забезпечення воєнної безпеки не повинно позначатися на соціально-економічному рівні населення; сучасна система розвідки має бути гнучкою та поліваріантною, здатною в режимі упереджених мислення та дій вибудовувати версії можливих кроків інших геополітичних суб'єктів, варіанти власних стратегій. Вона має бути готовою до протистояння не тільки людей, а й різних типів аналізу і методів ситуаційного моделювання та конструювання реальності.

Перспективи подальших досліджень. Існує нагальна потреба подальшого розвитку наукових досліджень щодо визначення місця і ролі воєнної складової в реалізації національних інтересів з урахуванням фахової складової.

Література

1. Власюк О.С. Національна безпека в умовах глобалізації світу / Україна – НАТО. – 2007. – № 3. – С. 20.
2. Горбулін В.П. Визначення цілей і формування державної політики національної безпеки України / В.П.Горбулін, А.Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2006. – № 3. – С. 13-26.
3. Мерніков Г. «Перезавантаження» відносин США та РФ: наслідки для України // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 4. – С. 121-130.

4. Patric Winton Milband: UK has moral duty to intervene [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/politics/2008/feb/12/foreignpolicy.iraq>.

5. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки у її визначальних сферах : [монографія] / Богданович В. Ю., Семенченко А.І., Єгоров А. І., Бортник О. О., Муха В. А. – К., 2007. – 430 с.

6. Соколов А. Нові концептуальні погляди Росії на забезпечення безпеки і оборони держави // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 4. – С. 130-139.

7. Арсланов Р. Основные проблемы теории военного управления и пути их решения // Военная мысль. – 2010. – № 3. – С. 46-53.